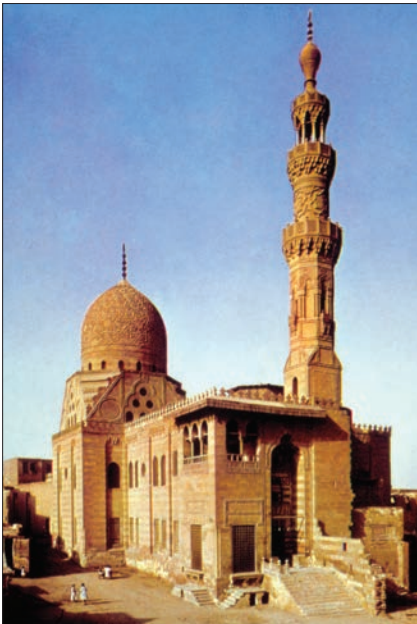

KAYITBAY KÜLLİYESİ

nan ve bir takke gibi kubbenin yarısından azını kaplayan geniş bir geometrik yıldızdan oluşur. On altı kollu olan bu yıldızın uçlarıyla kubbe tabanı arasındaki alan daha küçük yıldızlarla doldurulmuştur. Arabeskler ve bitkisel süsleme şemaları, yıldız meydana getiren geometrik hatların arasındaki boşluğu doldurmaktadır. Kubbe kaidesine doğru yıldız şeması düz çizgilerden ve arabesklerden oluşan ikili bir kompozisyona dönüşür. Taştan inşa edilen ince ve zarif minare yüksek kabartma yıldızlarla bezelidir. Soğan biçimindeki kubbeciğinin boyun kısmında burmalı bir şerit bulunur. Sebîl zengin biçimde boyalı ve yıldızlı ahşap bir tavana sahiptir. Sebîlin giriş bölümünde taşan bir sekîyle fildişi kakmalı ahşap kanatları olan bir dolap vardır.

Su küplerinin soğuk muhafaza edildiği, ahşap kafesli kanatlara sahip girintinin yanında, iç mekâna ulaştıran geçidin üzerinde özellikle göz alıcı olan şemsiye biçimli kavsara bulunmaktadır. Cami, birbirine eşit olmayan iki eyvanı ve iki yan girintisiyle kâa planı sergiler. Bütün bu mekânlar mermer zeminler, renkli mermerden alt duvar kaplamaları (lambriler), stukolar ve renkli camlı pencerelerle zengin biçimde süslenmiştir. Merkezî mekânın üzerinde yer alan, canlı renklerle boyalı ahşap tavan ve aydınlık feneri diğer bölümlerle birlikte onarım geçirmiştir.

Kayıtbay Camii – Kahire / Mısır

Kayıtbay Camii'nin taçkapısı

Taştan olan mihrapta, taçkapının kavsarasında görülenlere benzeyen renkli taş kakma süsleme şemaları vardır. Kapalı avlunun köşelerindeki girintiler pencerelerle donatılmış, mızrak ucu biçiminde kemerlere sahip nişlerle süslüdür. Bir kitâbe kuşağı merkezî hacmin üst kısmını çevreler. İbadet mekânının güney yönündeki türbe taştan mâmul, panolarla bezeli, oymalı ve boyalı bir mihraba sahiptir. Kubbenin taş pandantiflerindeki sarkıtlar da oymadır. Her ne kadar vakfiyede sûfiler ve vakfa bağlı diğer kişiler için çeşitli bölümlerden söz ediliyorsa da bu barınma birimlerinin hiçbiri günümüze ulaşmamıştır.

Caminin batı yönünde Kayıtbay'ın tahata geçmeden önce inşa ettirdiği, arabesk oymalı kubbesiyle küçük türbe yer alır. Diğer mezar yapıları ve bir mahfil de (mak'ad) mevcuttur. Söz konusu mahfil külliye'nin dışına açılan, kör kemerler içine alınmış bir dizi pencereyle donatılmıştır. Genelde olduğu gibi önemli bir mezar külliyesinde ikamete mahsus binalar da bulunmaktaydı. Caminin kuzey yönünde hayvanları sulamak için yapılmış, mızrak ucu biçiminde kemerlere sahip, oyma nişlerle bezeli bir yalağın izleri görülebilir. Daha da kuzeyde Kayıtbay'a ait rab'in cephesi yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Paşa Mübârek, *el-Hıta'ü't-Tevfikıyye*, Bulak 1306, V, 69 vd.; L. A. Mayer, *The Buildings of Qāyṭbāy as Described in his Endowment Deeds*, London 1938; G. Wiet, *Les mosquées du Caire*, Paris 1966, s. 110-111; C. Kessler, *The Carved Masonry Domes of Mediaeval Cairo*, Cairo 1976, s. 30-31; Doris Behrens Abouseif, *Islamic Architecture in Cairo, an Introduction*, Leiden 1989, s. 144-147.

DORIS BEHRENS-ABOUSEIF

KAYLE bint MAHREME

(قبيلة بنت مخزومة)

Kayle bint Mahreme et-Temîmiyye

Kadın sahâbî.

Benî Temîm kabilesinin Anberoğulları koluna mensuptur. Benî Cenâb kabilesinden Habîb b. Ezher'le evlendi ve bu evlilikten üç kızı, bir oğlu dünyaya geldi. Kocasının ölümünden sonra çocuklarını amcaları Esveb b. Ezher zorla elinden aldı. Çocuklarını geri alabilmek için 8 (629) yılında Hz. Peygamber'den yardım istemek üzere Bekir b. Vâil kabilesinden Hureys b. Hassân eş-Şeybânî ile birlikte Medine'ye gitti ve müslüman oldu. Bu arada mesciddeki sohbetlere katıldı, Resûlullah'a çeşitli sorular sordu. Hureys b. Hassân eş-Şeybânî'nin müracaatı üzerine Benî Temîm kabilesinin de ortaklaşa kullandığı Dehnâ bozkırlarının Hz. Peygamber tarafından Benî Şeybân'a verilmesi düşünülürken kabilesinin haklarını başarıyla savundu ve arazinin Benî Temîm'in elinden çıkmasına engel oldu. Ayrıca zorla alınan kızlarının iade edilmesi ve kendisine yardımcı olunması hususunda Resûl-i Ekrem'den bir yazı aldı. Kayle bint Mahreme'nin Medine'ye gidişi ve İslâm'a girişile ilgili olarak kendi ifadesiyle nakdedilen ve dilcileri hayli meşgul eden uzun rivayet (İbn Sa'd, I, 317-320) edebî yönü yanında sabah namazının vaktinin tayini, hanımların mescidde namaz kılacakları yerin tesbiti, rızâsı alınmadan kadınların nikâha zorlanamayacağı, sahihsiz sular, araziler ve ağaçların halkın müşterek malı olduğu gibi konularda fikhî hükümler getirmiştir. Ayrıca müslümanların kardeş olduğuna, birbirleriyle yardımlaşmaları gerektiğine dair ahlâkî kurallar, Hz. Peygamber'in şemâline dair çeşitli bilgiler ihtiva etmektedir. Düzgün konuşan ve haksızlığa boyun eğmeyen Kayle zühd hayatı ve özellikle gece ibadetine düşkünlüğü ile tanıtılmaktadır. Seher vakitlerinde vird olarak okuduğu söylenen münâcâtında (Taberânî, XXV, 12) bunu görmek mümkündür. Uzun müddet yaşadığı anlaşılan Kayle'nin ne zaman ve nerede vefat ettiği bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebü Dâvûd, "İmâre", 36, "Edeb", 22; Tirmizî, "Edeb", 50; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 317-321; VIII, 312; a.mlf., *eş-Şemâ'ilü'l-Muhammediyye* (nşr. İzzet Ubeyd ed-Deâs), Beyrut 1405/1985, s. 41; İbn Hibbân, *eş-Şikâit*, III, 349; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmeccid es-Selefi), Beyrut, ts. (Dâru İhyâ'it-türâsî'l-Arabî), XXV, 7-13; Ebü Nuaym el-İsfahânî, *Ma'rîfetü's-*

şahâbe, TSMK, III. Ahmed, nr. 497, II, vr. 265^b; İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl*, I, 117; İbn Abdülber, *el-İs-tî'ab* (Bicâvî), IV, 1906; İbn'ül-Esîr, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), VII, 245-246; Zehebî, *Tecrîdü esmâ'i's-şahâbe*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), II, 299; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VIII, 83-87; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id*, VI, 120; X, 125; Muhammed Hamîdullah, *el-Veşâ'îku's-siyâsiyye*, Beyrut 1405/1985, s. 256-258; Hâlid Abdurrahman el-Akk, *Suver min hayâti şahâbiyyâti'r-resûl*, Dimaşk 1409/1989, s. 596-597; M. Saîd Mübeyyaz, *Meusû'atü hayâti's-sahâbiyyât*, İdlîb [Su-riye] 1410/1990, s. 664-667.

MEHMET EFENDİOĞLU

KAYLÜLE

(قبولة)

Öğle uykusu.

Arapça **kayl** masdarından türeyen **kaylûle** ve **kâile** "öğle sıcaklığının şiddetli olduğu gün ortasında uyuma" anlamına gelir. Kaylûle yapılan yere **mekil** (**mekâl**) denilir. Kur'an-ı Kerim'de cennetin en güzel istirahat yeri (mekil) olduğu haber verilir (el-Furkân 25/24). Kur'an'ın, geçmişte birçok şehir halkının kaylûle sırasında helâk edildiğine dair haberi (el-A'râf 7/4) geleneğin çok eskilere dayandığına işaret eder. Evlerde, mescidlerde veya bir ağacın gölgesinde kaylûle yapılabilir. Hz. Ali'nin ve Osman'ın Mescid-i Nebevî'de kaylûle yaptıkları bilinmektedir. Hz. Peygamber, misafir olsun yerli olsun kimseyi mescide kaylûle yapmaktan menetmez, ancak ağaç gölgesi gibi kaylûleye uygun mekânların kirletilmemesini isterdi (Ebû Dâvûd, "Tahâret", 14). O dönemde evlerinde kaylûle yapanlar, sıcaklığın etkisiyle bazan yarı çıplak vaziyette veya gecelik giyerek odalarına çekilirlerdi. Kur'an, kişinin yeterince örtünmediği böyle zamanlarda ebeveynlerinin veya bir başkasının odasına girmek isteyen çocukların izin almalarını emretmiştir (en-Nûr 24/58).

Cuma günleri cuma namazı kılındıktan sonra kaylûle yapıldığına dair şahâbeden gelen rivayetler diğer günlerde de bunun öğle namazından sonra gerçekleştirildiğini göstermektedir. Ancak daha önce kaylûle yapıp vaktini geçirmemek şartıyla öğle namazını sıcaklığın etkisinin azaldığı vakte kadar tehir de (tebrîd) câiz görülmüştür. Bu âdetin yaygın olduğu yerlerde zaruret dışında kaylûle yapmanın ziyaret edilmesi, uykudan kaldırılması nezaket-sizlik sayılmıştır. İbn Abbas, ilim öğrenmek için kapısına gittiği kimse eğer kaylûle yapıyorsa onu rahatsız etmez, uyanmasını beklerdi (Hatîb el-Bağdâdî, I, 158).

Hz. Peygamber'in kaylûleden, "güzel bir âdet" diye söz ettiği (Şîrûye b. Şehredâr ed-Deylemî, IV, 266), zaman zaman süttezyesi Ümmü Harâm veya Enes'in annesi Ümmü Süleym gibi yakınlarının evinde kaylûle yaptığı rivayet edilir (İbn Hacer, XI, 72). Yine Resûl-i Ekrem, gecenin bir bölümünü ibadet için ayıranların gündüz kaylûle yaparak geceye zinde girmelerini tavsiye etmiştir (İbn Mâce, "Şiyâm", 22). *İhyâ'u 'ulûmi'd-dîn*'in, virdlerin fazileti ve gecelerin ihyâsıyla ilgili bölümünde kaylûlenin âdâbı hakkında bilgi veren Gazzâlî kaylûleyi "öğleye doğru biraz kestirmek" olarak tarif eder ve onun gece ibadetine yardımcı bir sünnet olduğunu söyler; bu amaçla yapılan kaylûlenin ibadet (kurbet) hükmünde olduğunu belirtir. Sahâbeden Havvât b. Cübeyr, yaygın bir inanışı dile getirerek günün başlangıcında uyumanın cehalet, ortasında uyumanın güzel alışkanlık, sonunda (ikindiden sonra) uyumanın ise hama-kat olduğunu söylemiştir (Hâkim, IV, 326). Günümüzde Arap yarımadası gibi sıcak bölgelerde, bilhassa Mekke ve Medine'de genellikle öğle namazı kılındıktan sonra kaylûle yapılması geleneği sürmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "kyl" md.; Buhârî, "Cum'a", 41; "İstî'zân", 16, 39; Müslim, "Cum'a", 30, "Li'ân", 4, "İmâre", 161, "Fezâ'il", 83-85, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 38; İbn Mâce, "Şiyâm", 22; Ebû Dâvûd, "Tahâret", 14; İbn Ebû Şeybe, *el-Muşannef* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Beyrut 1409/1989, V, 339; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, VIII, 118-119; XVII, 74; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsaf*, Kahire 1415, I, 13; Ebû Nuaym, *Hilye*, Beyrut 1405, II, 61, 62; Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 326; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Câmi' li-ahtâkî'r-râvi ve âdâbi's-sâmi'* (nşr. Mahmûd et-Tahhân), Riyad 1403/1983, I, 158; Gazzâlî, *İhyâ'*, Kahire 1939, I, 349, 368; Şîrûye b. Şehredâr ed-Deylemî, *el-Firdevs bi-me'sûri'l-hitâb* (nşr. Ebû Hâcer Saîd b. Besyûnî Zağlûl), Beyrut 1406/1986, IV, 266; Kurtubî, *el-Câmi'*, Kahire 1372, VII, 163; XII, 304; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id*, Kahire-Beyrut 1407, VIII, 112; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, Beyrut 1379, X, 585; XI, 70, 72; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ'*, Beyrut 1985, I, 131; II, 27; Azimâbâdî, *Avnû'l-ma'bûd*, Beyrut 1415, XIV, 66; Elmalılı, *Hak Dini*, III, 2123; V, 3538, 3581.

NEBİ BOZKURT

Tıp Açısından Kaylûle. Modern psikoloji kitapları uykuyu "şuurluluğun geçici olarak değiştiği bir durum olarak" tanımlar. 1950'li yıllarda uyku "pasif teori" olarak açıklanarak dimağı uyanık vaziyette tutan dürtülerin şiddeti azaldığında beynin uykuya girdiği düşünülüyordu. Buna göre uyanıklık bedeninin normal hali, uyku ise

uyanıklık haline bir ara verme idi. Fakat 1960'lı yıllarda sinir fizyolojisi hakkındaki bilgilerin artmasıyla uykunun pasif bir olay olmadığı, aksine çeşitli canlı türleri için değişiklikler arzedecek şekilde önceden programlanmış aktif bir hadise niteliği taşıdığı ve bu program gereğince periyotlar halinde ortaya çıktığı fikri hâkim olmuştur.

İnsanın iç âlemiyle, yakın temasta bulunduğu dış âlem arasında zaman kavramı yönünden farklılıklar vardır. Dış çevrede bir gün yirmi dört saat olacak şekilde ayarlanmıştır; bedendeki iç âlemin uyku ve uyanıklık yönünden günlük süresi ise gece-gündüz farkının bulunmadığı, ses ve ısı değişikliklerinin giderildiği ve sosyal uyarıların ortadan kaldırıldığı uyku laboratuvarlarında yapılan çalışmalarda yirmi beş saat ve daha fazla olarak tesbit edilmiştir. Bu çalışmaların diğer bir önemli sonucu da bütün deneklerin öğle saatlerinde uyuduklarının gözlenmesidir. Buna dayanarak uyku uzmanları, insanın tabii yapısının öğle ve gece saatlerinde olmak üzere en az iki defa uyumaya göre programlandığını belirtmektedir.

İnsanlar günlük hayatlarında tabii uyku davranışlarını yalnızca bebeklik çağlarında gösterebilme şansına sahiptir. Nitekim bebekler gündüzleri sık sık uykuya dalar ve uyanırlar, okul çağına geldiklerinde sosyal çevre ve şartlar gündüzün uymalarını engellemeye başlar; erişkin hayatta ise kişinin ne zaman ve ne kadar uyuyacağını, artık bedeninin ihtiyacı değil toplumun hayat tarzı belirler. Buna rağmen iç âlemdeki uyuma isteği büsbütün yok olmaz. Nitekim öğle saatlerinde kişinin gevşeyip dikkatinin dağıldığı bilinmektedir. Bu durumun öğlen yemeği, iklim ve şahsî farklılıklara bağlı olmadığı tesbit edilmiştir. Trafik kazalarının yaklaşık dörtte birinin bu saatlerde vuku bulunduğu belirlenmiştir.

Dünya üzerinde ekvatorun her iki yanında 45. enlemler arasında öğle uykusuna izin veren bir anlayış ve yerleşik bir kültür mevcuttur. Buna Araplar "kaylûle", İspanyol, İtalyan ve Yunanlılar ise "siesta" adını verirler. Türkiye'de belli bir geleneğe bağlı olmasa da "öğlen şekerlemesi" tabiri bu terimlerin karşılığı olarak kullanılabilir.

Öğle uykusunun bir özelliği, insana birkaç dakika içerisinde derin bir uykuyu yakalama imkânı vermesidir. Bu uyku esnasında beyin dalgalarının ölçümü sonucunda derin uykunun bir belirtisi olan